

FITIR SADAKASI

Tercüme: Hakan Kurt

Fitir Sadakası (Fitre)

Zekât kelimesinin Kur'ân-ı Kerim'de namaz (Salat) kelimesiyle birlikte zikredilmesi ona verilen önemi göstermektedir. Zekât malî bir ibadet olarak burada Müslüman bireyin Allah'ın emrine uyarak, malı çok sevmeye ve arttırma isteklerine rağmen yapılan bir ibadettir. Şu ayet insanın malı sevmeye ve mal hırsı özelliğine dikkat çekmektedir:

Mala karşı sevginiz de pek fazla. (Fecr 89/20)

Genel itibarıyla zekât, gücü yetene yani malın belli bir nisabı aşması durumunda farz kılınmış malî bir ibadettir. Fitir sadakasına (Fitre) gelince bu, malî olarak nisap miktarını aşması durumunda yapılacak bir ibadet değil, kişinin bizzat kendisiyle (Nefsiyle) ilgili bir sorumluluktur. Bu sebeple kişinin malından belli bir miktarı fitir sadakası olarak ödemesi şart koşulmamış, gücü yettiğini vermesi istenmiştir.

1. Fitir Sadakasının Anlamı

Zekât, sözlükte artırma, çoğalma ve kazanç anlamlarına gelir. Verilen zekât, mülk sahibinin onunla malı temizlemesidir. Allah Teâlâ bu konuda, **Onların mallarından sadaka al** (Tevbe 9/103) buyurmaktadır. Böylece insanların ve mallarının temizlenmesini amaçlamıştır. Zekât için, bir şeyin arındırılması ve artırılması anlamı verilir. Zekât, bir şeyi temizlemek, arındırmaktır. Onun zekâtını aldığı anda onu temiz çıkardı, arındırdı ve arıttı anlamına gelir. Arındırdı ve zekât verdi anlamındaki "Tezekkâ" kelimesi, tasaduk etmek anlamındadır.¹

Fitir kelimesi yarılma-ayrılma anlamındadır. Aynı kelimenin geçtiği bir ayette Allah Teâlâ, **Gök yarı-**

lıncı (İnfitar 82/1) şeklinde buyurur. "Oruçlunun orucunu açması." kelimesi olan "İftar" da buradan alınmıştır. Çünkü iftar yapan kişi, yemek için ağzını açar, yani oruçlunun ağzı açılır. Bundan dolayı orucun bozulmasına "Fitir" denir.²

Fitre, Ramazan ayının sonunda verilen bir sadakadır. Zekât kelimesi fitir kelimesine ilave edilmiştir, öyle ki onun verilmesi Ramazan'da olan, Ramazan'ın sonucunda olan bir durumdur. Çünkü sadakanın verilebilmesi için Ramazan ayının sonlanması (Sonuna yaklaşılması.) gerekir. Buna fitrat da denir. Çünkü fitrat yaratılış anlamındadır. Allah bu konuda şöyle buyurur:

Sen yüzünü dosdoğru bu dine, Allah'ın fitratına çevir. O, insanları ona göre yaratmıştır. (Rûm 30/30)

Dolayısıyla fitrat, insanların üzerine yaratıldığı bir yaratılış manasındadır. Burada kastedilen ruhun ve beden sadakasıdır.³

Fitir sadakasının hikmeti, sadece oruçluyken değil, oruç ayından sonra da çirkin ve boş sözlerden uzak durmak, bayram gününde çaresizlerin ve muhtaçların yanında olmak, onlara yardım etmek ve böylece bayrama girerken Müslümanların bu mutlu gününde fakirleri sevindirmektir.

2. Fitrenin Hükmü

Fitrenin hükmünü Allah şöyle açıklıyor: **Oruca gücü yetenlerin bir çaresizi doyuracak kadar fitre vermesi gerekir.** (Bakara 2/184) Bu ayette gücü yetenlerden kasıt, orucu tutabilenlerdir. Ramazan ayında oruç tutmaya gücü yetenlerin bir çaresizi doyurması gerekir. Çaresizleri doyurmak, kötü ve boş sözlerden nefsi temizlemek gerekir.

İnsan nefsinin koruduğu şey mal olup, onu ibadetlerindeki eksik durumlarda infak etmesine de fidye denir. Örneğin yemin kefareti, oruç kefareti gibi.

...Fidye olarak ya oruç ya sadaka ya da kurban gerekir... (Bakara 2/196)

...Orucu tutabilecek olanların bir çaresizi doyuracak kadar fidye (Fitre) vermesi de gerekir... (Bakara 2/184)

İkrime yoluyla İbn Abbas (r.a.)'den şöyle nakledilmiştir:

*"Resulullah fitreyi, oruç tutanı anlamsız ve çirkin davranışlardan temizlesin; muhtaçlara da yiyecek bir lokma olsun diye farz kılmıştır. "Kim fitir sadakasını bayram namazından önce verirse bu, makbul bir zekât olur. Kim de namazdan sonra verirse herhangi bir sadaka olur."*⁴

3. Fitreyi Kimler Vermeli?

Oruç tutan her Müslüman fitre vermekle yüküm-

lüdür. Bir Müslüman, nafakasıyla sorumlu olduğu kişiler için de çocukları, eşi ve anne babası için de fitre vermelidir. Küçükler fitre vermekle sorumlu değildirler. Fakat onlar için de fitre verilmesi menduptur(tavsiye). Eğer isterlerse velileri onlar için de fitre verebilir.

Eğer kişi bayram günü ve gecesi kendi ve sorumlu olduğu bireylerin ihtiyacından fazla mala sahip değilse fitre ondan düşer ve onun fitre vermesi gerekmez. Çünkü Allah kimseye gücünün yettiğinden fazlasını yüklemeyiz.

Oruçla mükellef olan kişiye fitrenin farz olduğunda şüphe yoktur. İbn Ömer (ra)'den şöyle nakledilmektedir: *"Nebî (sav) fitir veya Ramazan sadakasını; erkeğe, kadına, hüre ve savaş esirine, hurmadan bir sâ (Yaklaşık 3 kg) veya arpadan bir sâ olarak farz kıldı."*⁵

Küçükler oruç farz değildir fakat onların da fitre vermeleri menduptur. Fitreyi onlar adına velilerinin ödemesi daha uygundur.

İbn Abbas'dan da bu konuyla ilgili gelen rivayet şöyledir: "Nebî (s.a.v.) fitreyi kadın-erkek, hür-esir olsun her Müslümana, bir sa' hurma veya bir sa' arpa olarak vermelerini farz kıldı." İnsanlar 1 sa' arpaya karşılık yarım sa' buğdayı denk tuttular. İbn Ömer (r.a.) fitir sadakasını hurmadan verirdi. (Bir sene) Medine halkı hurmaya muhtaç oldu. İbn Ömer (O yıl) fitir sadakasını arpadan verdi."⁶

Tüm bunlar, fitrenin büyükler için farz, küçükler için mendub (tavsiye) olduğunu gösterir. Çünkü genel yükümlülükler çocukları kapsamaz. Bu durumda, (Namaz ve oruç gibi) bu filleri yapmak çocuklar için kurbet (Nafle ibadet) olur ama büyükler için farzdır.

Oruç, kadın olsun erkek olsun, köle olsun cariye olsun tüm Müslümanlara farzdır. Fitre de, yukarıda geçen hadislerden anladığımız üzere, tüm Müslümanlara farzdır. Şu ayet de buna işaret eder:

...Orucu tutabilecek olanların bir çaresizi doyuracak kadar fidye (Fitre) vermesi de gerekir... (Bakara 2/184)

Buradan da ayet ile Resulullah'ın hadisinin uyum içerisinde olduğunu görebiliyoruz.

4. Fitre Kimlere Verilmeli?

Fitir sadakası, zekâtın verildiği sekiz sınıfa verilmez. Sadece miskinlere, muhtaçlara verilir. Peygamber (sav)'den nakledilen hadisler bu yöndedir. İbn Abbas (r.a.)'den bu konuda şöyle nakledilmiştir:

*"Peygamberimiz fitreyi, oruçlunun ağzından çıkabilecek olan boş ve çirkin sözler için bir temizlik ve çaresiz kalmış kişiler (Miskinler) için yemek olsun diye farz kılmıştır. Kim onu (Bayram günü) namazdan önce verirse makbul bir zekât olur. Kim de namazdan sonra verirse sadakalardan bir sadaka olur."*⁷

Resulullah (s.a.v.)'in hadisindeki "miskinlere yiyecek" ifadesi, fitreyi başkalarına değil de sadece miskinlere verileceğine işaret eder. Bu durumu, Resulullah'ın şu sözü destekler: *"Bugün onları (Muhtaçları) kapı kapı dolaşmaktan kurtarın."*⁸

Bugünden kastedilen ise bayram günüdür. Kim ihtiyaç sahibiyse, sadece onların fitir sadakasıyla yedirilmesi caiz olur. Kalpleri ısındırılanlara yani müellefe-i kulûbe, esirlere/kölelere ve diğer zekât verilen yerlere fitre verilmesi uygun olmaz.⁹

5. Fitrenin Verilme Vakti

Konuyla ilgili Peygamber (s.a.v.)'den nakledilen rivayetlere bakıldığında, fitir sadakası vaktinin bayram namazı öncesi olduğu görülür. Bu konudaki rivayetlerden birisi şöyledir:

*"Kim onu (Bayram günü) namazdan önce verirse makbul bir zekât olur. Kim de namazdan sonra verirse sadakalardan bir sadaka olur."*¹⁰

İkrime'den nakledilen bir rivayette, *"kişinin bayram namazından önce fitre vereceği, daha sonra da namazını kılacağı"* belirtiler. Nitekim bununla ilgili Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **Temizlenen (Zekât veren-arınan), Rabbini anan ve namazını kılan kimse muradına ermiştir.** (A'lâ 87/14-15)¹¹

Fitir sadakasının önceden verilmesinin caiz olduğu buradan anlaşılabilir. Fakat Müslümanlar bayramdan bir kaç gün önce fitir sadakasını vermek isterler. Bu, tam olarak yerine ulaşması ve amacına uygun gerçekleştirilmesi için önemlidir. Yoksul kimseleri bayram gününden önce doyurma ve onlara bayram günü insanlara el açtırmama amacı vardır. Nitekim Nebi (a.s.)'in ashâbı da bir an önce fitir sadakasını vermeye çalışıyorlardı. Nafi yoluyla İbn Ömer'den nakledilen bir rivayet, *"Nebi (s.a.v.)'in ashâbı, fitir sadakasını bayramdan bir veya iki gün önce veriyorlardı."* şeklindedir.¹²

Fitir sadakasını bayram namazından sonraya geciktirmek caiz değildir. Eğer bayram namazından sonra verilirse, bu herhangi bir sadaka olmuş olur. Nitekim Nebi (a.s.) şöyle buyurmuştur:

*"Kim onu (fitir sadakasını) bayram namazından önce verirse bu, makbul bir zekât olur. Kim de namazdan sonra verirse, herhangi bir sadaka olur."*¹³

6. Fitrenin Kıymetini Vermek De Caizdir

Allah Teâlâ bir ayette **Onların mallarından sadaka al** (Tevbe 9/103) buyurmaktadır. Mal, en geniş anlamda dinen (Şer'i olarak) geçerli, değeri olan her şeydir. Özel manada ise altın ve gümüşdür. Günümüzdeki para birimlerinde mal olarak kabul edilmektedir. Hz. Peygamber'in aynı konulardaki hadislerinde, mal yalnızca bu anlama gelmez. Resulullah ve sahabe dönemindeki insanların sahip oldukları, ellerinin altındaki şeylere atıf yapılmaktadır.

Bazı rivayetlere göre Hz. Peygamber fitrenin bedelini, o zamanda bağlayan fiyatının yüksek olmasını

göz önünde bulundurarak, hurma ve arpadan 1 sa', buğdaydan yarım sa' olarak belirlemiştir. Şu hadiste bu durum vurgulanmaktadır: *"Bugün onları (Muhtaçları) kapı kapı dolaşmaktan kurtarın."*¹⁴

Fitrenin amacı, muhtaçların durumlarını iyileştirmek ve ihtiyaçlarını gidermektir. Bu da para vermek ile yiyecek vermek veya yedirmekten daha iyi bir şekilde gerçekleşir.

7. Fitrenin Miktarının Belirlenmesi

Fitrenin değeri, kişinin yaşadığı bölgede halkın elinde bulunan yiyeceklerin miktarına (değerine) göre belirlenir. Ebu Said El-Hudri'den gelen bir rivayet şöyledir: *"Biz Resulullah döneminde fitreyi yiyeceğimizden 1 sa' kadar verirdik, o günlerdeki yiyeceğimiz ise hurma, kuru üzüm ve arpaydı."*¹⁵

Bu, Peygamber (s.a.v.)'den nakledilen rivayetlerde farklı çeşit yiyeceklerin belirtilmesi fitrenin mutlaka o mallarla değil, kıymetleriyle verileceğini de gösterir. Dolayısıyla hadiste zikredilmiş olmasa da bir bölgedeki mevcut yiyeceklerin değerleri hesap edilerek fitrenin miktarı belirlenir.

Örneğin, bir beldedeki yiyeceklerin çoğunluğu pirinç ise onun değeri hesap edilerek verilir. Burada mutlaka hadiste zikredilen yiyeceklerden birinin fiyatının hesap edilerek verilmesi zorunlu değildir.

Notlar

1. Lisânu-l Arab, زكاة maddesi
2. Lisânu-l Arab, فطر maddesi
3. El Muğni 2/646
4. Ebû Davûd, Zekat, 18
5. Buhari, Zekat 77
6. Buhari, Zekat 77
7. Ebû Davûd, Zekat, 18
8. Beyhâki, Sünenü'l-Kübra, Cilt 4, s. 475
9. Mecmuul Fetva, 25/73
10. Ebû Davûd, Zekat, 18
11. Bakınız, Feth'ul Bâri, Cilt 3, s. 472
12. Buhari, Sadakatül Fitir, 8
13. Ebû Davûd, Zekat, 18
14. Beyhâki, Sünenü'l-Kübra, Cilt 4, s. 475
15. Buhari, Zekat 77